

УДК 725.261:339.33/34:658.62

Л. В. Шлапко,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОПТОВИХ ТА ОПТОВО-РОЗДРІБНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ

Обґрунтовується проблема нормативного забезпечення, удосконалення інфраструктури, формування оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків, в Україні, що потребує вивчення основ і механізмів їх формування.

Ключові слова: оптовий ринок, оптово-роздрібний ринок, продовольчий ринок, ринковий комплекс, регіональний ринок, торгівельна мережа, елемент інфраструктури, торгівельний процес.

Постановка проблеми. Вступ України у Всесвітню торгівельну організацію (ВТО) передбачає підвищення вимог до якості вітчизняної сільськогосподарської продукції та продовольства, удосконалення ринкової інфраструктури, розвитку її нових сучасних складових. Значна роль у цьому приділяється оптовим та оптово-роздрібним ринкам продовольчої продукції.

Сучасний стан розвитку аграрного сектора України характеризується тим, що основне виробництво більшості видів сільськогосподарської продукції безпосереднього споживання зосереджене в індивідуальних господарствах сільського населення. При цьому в них майже немає можливості комфортно та вигідно реалізувати надлишкову продукцію. Це відбулося тому, що на внутрішньому ринку немає чіткої системи закупівлі, обробки, зберігання та подальшого продажу товару кінцевим споживачам. Все це впливає на закупівельну ціну, зменшує потенційні доходи та не стимулює до розвитку товарного виробництва, що як наслідок призводить до завищення цін на та до погіршення якості продовольчих товарів.

Тож виникла необхідність у створенні перехідної ланки між виробничими підприємствами та підприємствами роздрібною торгівлі. Такою ланкою є оптові та оптово-роздрібні ринки.

Мета роботи – розглянути існуючий стан функціонування оптових та оптово-роздрібних ринків та виявити їх недоліки відносно забезпечення умов для рішення комплексу *соціальних, містобудівних та функціонально-технологічних* завдань, які потрібні для формування комфортного продажу товару кінцевим споживачам.

Виклад основного матеріалу. Зараз Україна приступила до розробки та реалізації програми становлення системи руху продовольства, у тому числі створення системи сучасних оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків.

Проблема продовольчого забезпечення країни є головним завданням політики будь-якої держави. Всі інші завдання нерозв'язні без рішення продовольчої проблеми.

Оптовий ринок – це важливий елемент інфраструктури певного регіону та навіть країни. Цей сегмент важливий та актуальний для обох сторін: виробника та споживача. Тому приватний інвестор проявляє активний інтерес до таких комплексів. Компанії забудовників вкладають величезні капітали для зведення нових або реконструкцію старих приміщень, орендуючи або купуючи земельні ділянки для реалізації запланованих проєктів. Проте, яким би великим не був інвестор, але співробітництво з місцевими органами влади – необхідне. Тому й тут потрібне державне втручання та підтримка.

Український Уряд прийняв державну програму, метою якої є створення сільськогосподарських оптових ринків. Оптові ринки сільськогосподарської продукції, як визначено Законом України про «Оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25 червня 2009, є юридичними особами, основною діяльністю яких є надання послуг, які гарантують оптовий продаж сільгосппродукції і які одержали статус суб'єкта оптового ринку у встановленому Законом порядку [1].

Юридичні особи можуть одержати статус оптового сільгоспринку, представивши необхідні документи в органи центральної влади сфери сільського господарства. Статут привласнюється органами центральної влади сфери сільського господарства на основі конкурсу, проведеного Кабінетом Міністрів [1].

Сьогодні втілюється державна програма по створенню спеціалізованих оптових сільськогосподарських ринків. Їх аналіз представлений в таблиці 1 (табл. 1).

На сьогоднішній день чотири ринки одержали статус «сільськогосподарського оптового ринку» в Україні, кожний з них розташований поруч із великим містом, відповідно до однієї із міжнародних класифікацій ці ринки можна віднести до регіональних оптових ринків: Львів (оптовий ринок №1), Київ (оптовий ринок №2), Запоріжжя (оптовий ринок №3) і Донецьк (оптовий ринок №4).

Спеціалізовані оптові сільськогосподарські ринки України.

Таблиця 1.

№ п/п	Тип	Ринок	Місце в бізнес-ланцюзі	Територія	Об'єм за рік
1	2	3	4	5	6
1	Регіонального значення	«Шувар» м.Львів	сільсько-господарський оптовий ринок	12га	400т. овочів 800т. ковбас 200т. м'яса
2		«Столичний» м.Київ	сільсько-господарський оптовий ринок	46га можливість розширення до 160га	1,9млн.т. плодовоовочевої продукції 120тис.т. риби 300тис.т. м'яса
3		«Січковий» м.Запоріжжя	сільсько-господарський оптовий ринок	23,6га можливість розширення до 36га	
4		«Господар» м.Донецьк	сільсько-господарський оптовий ринок	35га можливість розширення до 45га	10тис.т. сільгосподарської продукції

Український Уряд усвідомив гостру необхідність створення певного числа добре організованих комерційних оптових ринків по всій країні. Їх існування буде сприяти забезпеченню прозорості ринку, контролю над цінами, якістю харчових продуктів, що сприятиме наповнюваності бюджету, оптимізації витрат, підвищенню ділової конкуренції, ефективності збуту продукції, появі нових робочих місць. Серед основних видів діяльності оптових сільськогосподарських ринків, як визначено Законом України про «Оптові ринки сільськогосподарської продукції», можна відмітити: створення сприятливих умов для всіх учасників ринку для покупки та продажу сільськогосподарської продукції; підтримка виробника в організації збуту свіжих харчових продуктів кінцевому споживачу; збільшення можливостей для сільгоспвиробників і постачальників бути юридично (легально) представленими на ринку; зменшення втрат продукції; створення умов для постачання продукції високої якості; концентрація сільгосппродукції в одному місці; інформаційний супровід учасників ринку; допомога в передпродажній підготовці сільгосппродукції; санітарно-ветеринарний контроль.

Але в цьому законі не дається чітких рекомендацій з розміщення ринків у регіоні або структурі населеного пункту, конкретної архітектурно-планувальної

структури оптових та оптово-роздрібних ринків їх функціонального зонування, співвідношення компонентів, що в них входять, не визначена номенклатура типів будівель, що враховує конкретні умови.

Чим сучасніша інфраструктура оптового чи оптово-роздрібного ринку, чіткіше функціональне зонування, тим краще відбувається розподіл продукції. Продукти поставляються кращої якості (завдяки відповідним умовам зберігання), а також за рахунок скорочення процедур, пов'язаних із завантаженням і розвантаженням та іншими процедурами перевезення та постачання, які значно коротше та дешевше за рахунок централізації та більше ефективної організації.

Оптова торгівля у формі оптових та оптово-роздрібних ринків формує механізм взаємодії товаровиробників з роздрібною торгівлею, усуваючи при цьому велику кількість посередників і спрощуючи торговельний процес. На користь створення оптових та оптово-роздрібних ринків свідчить багаторічний світовий досвід проектування та будівництва, який показує, що їх створення – це необхідна ланка в тріаді «виробництво - опт - роздріб». Подальший розвиток закордонних оптових та оптово-роздрібних ринків іде в напрямку поглиблення спеціалізації та укрупнення ринків, які перетворюються в розподільні центри із прямими поставками товарів у систему роздрібної торгівлі (супермаркети).

Природно, що для формування торговельної мережі в нашій країні необхідні чіткі і детально розроблені принципи її формування, типологія будівель оптових та оптово-роздрібних торговельних підприємств та методика проектування окремих типів ринкових комплексів.

Основні проблеми створення оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків пов'язані з визначенням їх кількості, типу, місця розташування, а також із установами раціональних розмірів, складу приміщень - спеціалізації.

Необхідна архітектурно – обґрунтована організація території ринків, що зробить їх повноцінними учасниками торговельного процесу. Дрібні підприємства-споживачі, такі як закусочні, кулінарії, фабрики-кухні, їдальні та кафе, будуть користуватись послугами оптово-роздрібних ринків, а продавці оптово-роздрібних ринків будуть клієнтами оптових ринків.

На сьогодні в Україні працює близько 80 продовольчих ринків різних типів, де 40-60% асортименту займає плодоовочева продукція. Є один принцип розташування оптових ринків, одне місто – один оптовий ринок. В Україні цього принципу дотримувались у часи Радянського Союзу, після розпаду багато ринків почали хаотично міняти свою спеціалізацію. На сьогодні в кожній області є 3-4 оптово-роздрібних продуктових ринків.

Продовольчі ринки – це система взаємин виробників, споживачів, посередників, складської мережі, транспортних, інформаційних організацій з

метою забезпечення обігу товарів. Ринкову інфраструктуру становлять організації оптової та роздрібної торгівлі, банків, страхових компаній, маркетингових, консультаційних фірм, ярмарок, транспортних та інших організацій, що забезпечують вільний рух товарів і надання послуг [2].

Ринок як механізм руху товарів пройшов в усім світі певну еволюцію, обумовлену впливом ряду факторів: концентрації та децентралізації виробництва, зміни технічного рівня транспорту, зв'язку й ін. [3].

Продовольчі ринки стали впливати на кон'юнктуру ринків продукції виробничо-технічного призначення. З'явилися та одержали свій розвиток нові посередницькі організації ринкового типу: біржі, торгові будівлі, фірми й тощо [3].

Сучасні будівлі ринків розміщують на околиці великих міст, у центрах житлових районів або суміщають із торговельними центрами малих міст, розраховуючи на більші щоденні потоки покупців. Відповідно до ринку направляються більші вантажні потоки переважно продовольчих товарів. Тому при розміщенні ринку потрібно передбачати зручні під'їзди та підходи з потоками руху людей і вантажів, що не пересікаються передринкову площу для розв'язки руху людських потоків і паркування автомашин покупців, господарський двір для під'їзду, розвантаження та стоянок вантажних машин. Найбільш доцільне трасування людських і вантажних потоків у різних рівнях з підземними в'їздами вантажних машин на рівень підвального поверху, оснащеного холодильними установками.

При розміщенні будівлі ринку або в об'ємно-планувальному рішенні самої будівлі передбачають відкриті території, обладнанні прилавками та навісами (переважно збірно-розбірні) для організації сезонної літньо-осінньої торгівлі фруктами, овочами та квітами. Відповідно до пори року міняється розмір території, що відводиться під ринок.

В цілому на даному етапі можна сформулювати наступні передумови формування оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків в Україні:

Соціальна доцільність – забезпечується створенням умов комфортної та вигідної реалізації надлишкової продукції індивідуальним господарствам сільського населення, а в наслідок чого стимулювання до розвитку товарного виробництва. Це повинно привести до зниження цін на продовольчі товари, а також покращення якості товару який потрапляє до кінцевого споживача.

Існування оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків буде сприяти забезпеченню прозорості ринку, контролю над цінами, що відповідає якості свіжих харчових продуктів, наповнюваності бюджету, оптимізації витрат, підвищення ділової конкуренції, ефективності збуту продукції, появи нових робочих місць.

Містобудівні передумови – створення мережі багатоланкової різнорівневої оптової та оптово-роздрібної продовольчої продукції з метою оптимального розміщення ринків певного складу і місткості в різних містобудівних ситуаціях.

Функціональна доцільність забезпечується раціональністю формування торгівельної мережі, сучасною інфраструктурою оптового чи оптово-роздрібного ринку, чітким функціональним зонуванням, за рахунок цього краще відбувається розподіл продукції. Продукти поставляють кращої якості (завдяки відповідним умовам зберігання), а також за рахунок скорочення процедур, пов'язаних із завантаженням і розвантаженням та іншими процедурами перевезення та доставки, які значно коротше та дешевше за рахунок централізації та більше ефективної функціональної організації.

Висновок. Формування єдиного ринку України, сучасного ринкового механізму господарських зв'язків безпосередньо пов'язане зі створенням інфраструктури, найважливішим компонентом якої є оптова торговельна ланка.

В результаті аналізу стану оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків в Україні відзначено: слабкий розвиток інфраструктури продовольчих ринків; недостатність нормативного забезпечення торговельних процесів; недостатньо поглиблена спеціалізація; обґрунтована необхідність в дослідженні архітектурно-планувальної організації оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків.

Визначено, що для формування торгівельної мережі в нашій країні необхідні чіткі і детально розроблені принципи її формування, типологія будівель оптових та оптово-роздрібних торговельних підприємств та методика проектування окремих типів ринкових комплексів.

Основні проблеми створення оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків пов'язані з визначенням їх кількості, типу, місця розташування, а також із установами раціональних розмірів, складу приміщень – спеціалізації.

Подальше вивчення становлення, формування мережі та інфраструктури оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків допоможе не тільки виявити проблеми розвитку, але й намітити заходи щодо запобігання причин їхнього утворення, що й становить **перспективу подальших досліджень**.

Література

1. Закон України «Об оптовых рынках сельскохозяйственной продукции» № 1561-VI от 25 июня 2009 года.
2. Макин Г. Оптовые продовольственные рынки: современное состояние и перспективы развития // АПК: экономика, управление - 1997 - С.30-34.

3. Как торгуют сельскохозяйственной продукцией на Западе // Земля и люди. - 1995. - № 34-36.

Аннотация

В статье обосновывается проблема нормативного обеспечения, усовершенствование инфраструктуры, формирования оптовых и оптово-розничных продовольственных рынков, в Украине, которая нуждается в изучении основ и механизмов их формирования.

Ключевые слова: оптовый рынок, оптово-розничный рынок, продовольственный рынок, рыночный комплекс, региональный рынок, торговая сеть, элемент инфраструктуры, торговый процесс.

Annotation

This article discusses the problem of regulatory support, infrastructure improvements, formation of wholesale as well as wholesale and retail food markets in Ukraine that requires studying of roots and mechanics of their formation.

Keywords: wholesale market, wholesale and retail market, food market, market complex, regional market, distribution network, infrastructure element, trading process.